

A Szegedi Zsidó Hitközség tulajdonjelzéses imakönyvei.

Kézírásos bejegyzések a zsidó imakönyvekben

Ábrahám Vera

A Szegedi Zsidó Hitközség történetének kezdeti időpontja 1785 (LÖW – KULINYI 1885). Létszámában, értékteremtésében növekedve a vidéki Magyarország fontos gazdasági és kulturális központja lett a 20. század elejére. Chevra Kadisája, jótékony célú alapítványai,¹ iskolái, egyletei, intézményei eredményesen dolgoztak, rabbijai nemcsak a vallási élet vezetői voltak, hanem tudományos vonalon is maradandót alkottak. A hitközség iskolai-, cserkész-, egyleti-, rabbi-könyvtárának állománya, hivatali-, családi iratai, okmányai, különböző tárgyai, értékei² az évek során egyre gyarapodtak. A Szegedi Zsidó Hitközség Archívuma a hitközség fennállásának közel 250 éves időszakából megmaradt³ hivatalos, és magándokumentumokat őriz.⁴ Továbbá zsinagógai (liturgikus) textilek, festmények, bútorok és egyéb tárgyak mellett a két imakönyvgyűjteményből álló kollekción⁵ szintén része az állománynak. Egyik az 1800-as évek elején – vagyis korai időszakban – kiadott,⁶ mintegy 100 értékes kötet. Másik pedig az a kb. 200 db

imakönyv, melyek értékét kézírásos bejegyzéseik adják. A jelen írásban ez utóbbiról lesz szó.

Az imakönyveket 2015-ig a zsinagógában, ünneptől függően közhasználatra helyezték ki. Azonban ez évben a különleges és értékes imakönyvekből különgyűjteményt hoztunk létre, tehát állományvédelmi okok miatt már nincsenek használatban.⁷ A szóban forgó könyvek egyrészt a nagyünnepeken, másrészt a mindennapokban mondandó imákat tartalmazzák.⁸ Nyelvezetüket illetően: héber, magyar, német és kétnyelvűek,⁹ írásuk pedig latin-, héber és gót¹⁰ betűs.¹¹ Informálnak továbbá a szerzők, szerkesztők, fordítók neveiről, rögzítik a kiadás helyét, évét, és a kiadó elnevezését. Fizikai megjelenésük szerint különböző méretűek, kötésük jellemzően papír, vászon, vagy bőr, de van csontborítású, gyöngyház berakásos kapcsos imakönyv is. Állapotukat illetően többük borítóján és lapjain az intenzív igénybevétel miatt az elhasználtság nyomai láthatóak. Akadnak olyan darabok is melyek szakadtak, esetleg csak néhány lapjuk maradt meg. Ez utóbbiak gyűjtését, őrzését kézi bejegyzéseik indokolják. A kézírásos szöveget a könyv különböző helyeire írták, esetleg a szöveg közé jegyezték. Esetenként ezek a *Családi adatok* című nyomtatott lapra kerültek.¹² A gyűjtemény legrégebbi kötetének tulajdonba kerülése 1886, a legutolsó pedig 1985.

1 A hitközség története folyamán 300 jótékony alapítványt hoztak létre.

2 A vásárolt vagy ajándékba kapott zsinagógai kellékek felsorolása a *Hitközségi Éves Jelentések* oldalain nyomon követhetők.

3 A gyűjteményt több alkalommal érte súlyos csapás. Ennek következtében az iratok 238 év alatt keletkezett mennyisége mára 13 fm-re csökkent. Eltűntek az egykor könyvtárak és a Chevra teljes irattára is.

4 Iratok, fotók, kották, hanglemezek.

5 Az archívum gyűjtőkörét illetően a fond-jegyzék nyújt eligazítást, amely az intézmény honlapján olvasható. (szegedjewisharchives.org)

6 Többnyire imakönyv és néhány darab más tematikájú, de régi kiadású kötet.

7 Ennek ellenére ez az állomány nem lezárt.

8 Vannak női imakönyvek, és gyermekek részére szólóak is.

9 Német-héber, magyar-héber.

10 A korai (1800-as évek) betűhasználat szerint.

11 Cirill betűs kötet e gyűjteményben nincs.

12 Zsidó imakönyvben, keresztény bibliában is.

A különgyűjtemény imakönyveinek különlegességét tehát egyedi kézírásos bejegyzéseik adják, ilyenek a keresztény ima-, és énekeskönyvekben, bibliákban is megtalálhatók. A könyvek possessor bejegyzéseinek ismert szakértője Monok István (MONOK 1996).

Miért kerültek szövegek a könyvekbe? A kötetek gazdája elsősorban azért írta be a nevét, hogy védje tulajdonát, azonfelül az életében bekövetkező eseményeket vagy családi adatokat örökítsen meg, továbbadva azt utódainak. Alkalmanként a possessor bejegyzés bővül a könyvet ajándékozó vagy a tulajdonos kommentárjával. A bejegyzések témái: deportálás, családban bekövetkezett fordulatok (pl. költözés), iskolai emlék, emlékezés a társra, szülőre, bar micvo¹³ alkalma. Továbbá: tulajdonosi név, lakhely, dátum, foglalkozás. Olvasható még: gyerekfirka, Jahrzeit naptár,¹⁴ napló, ajándékozási név, ajándékozási alkalom, humoros mondat. Némelyik lap egyben rövid anyakönyv, ugyanis feltüntetik a születés, házasság, halál időpontját, néha érzelmeket sem nélkülöző személyes megjegyzésekkel. A sokféle beírás közül legkülönlegesebbek az egy-egy család történetéről szóló sorok. Megjegyzem, maga a kézírás is sokat elmond írójáról. A tulajdonjelzés másik változata a bélyegzőnyomat és az ex libris. Az utóbbiból található a különgyűjteményben, tulajdonosa dr. Pap Róbert.

A possessor kutatást az Országos Széchényi Könyvtár is folyamatosan végzi, hiszen ezek az információk a magánkönyvtárak és a gyűjtők felderítésének elsőrendű forrásai, mint ezt Bognár Tímea dolgozatában említi (BOGNÁR 2013).¹⁵ Vagyis lehetőséget nyújt „arra is, hogy az utókor rekonstruálja egy hajdani magángyűjtemény, vagy intézményi könyvtár szétszóródott anyagát, illetve nyomon kövesse a könyv európai elterjedését és vándorlását. A possessorbejegyzések és ex librisek gyakran árulkodnak tulajdonosuk érdeklődési köréről, olvasási szokásairól, baráti

és közéleti kapcsolatairól, esetleg életük valamely kiemelkedő eseményéről, érdekes mozzanatáról. Egyben a könyv sorsának megismerésére szolgálnak – a művelődéstörténet egy darabját alkotva.¹⁶ Egy másik megállapítás szintén ezt fejti ki: „A possessor-bejegyzések alapján azonban nem csak a könyv sorsára derül fény, hanem a „kisember történelme” is megelevenedik, ugyanis vannak olyan kötetek, amelyek folytatólagosan magukon viselik csaknem mindegyik volt tulajdonosuk kézírását, nevét, és sokszor azt is, hogy mikor, kinek az útján, milyen összegért került a kötet a könyvtárunkba, illetőleg gyakran feltüntetik az adományozó személyét is.¹⁷ Általános megállapításnak vehető, miszerint a könyvek „árulkodnak tulajdonosuk érdeklődési köréről, olvasási szokásairól, baráti is közéleti kapcsolódásairól, esetleg életük valamely kiemelkedő eseményéről, érdekes mozzanatáról. Egyben a könyv sorsának megismerésére is szolgálnak a művelődéstörténet egy darabját alkotva” (ZAYNAB 2018, 3). A szegedi imakönyvgyűjteményre ezek a megállapítások többnyire szintén érvényesek, bár mi nem az egykori könyvtárak, hanem a könyvtulajdonosok sorsa iránt érdeklődünk. A Szegedi Zsidó Hitközség külön-gyűjteménye az egykori tulajdonosok egykori könyvtárainak rekonstrukciójára nem alkalmas. Ugyanis nem egységes bibliotékáról van szó, hanem az országon belül és kívül különböző települések, személyek és intézmények egykori kollekciónak szétszóródott darabjairól. Azt viszont bizonyítják, hogy tulajdonosuknak lehetett vallási jellegű könyvtára,¹⁸ viszont egyetlen nyilvántartás sem maradt fenn, ezért hajdani állománynagyságuk ismeretlen.

A kötetek hogyan, honnan és mikor kerültek a Szegedi Zsidó Hitközség Archívumába, csak minimális mértékben határozható meg. A *hogyan?* kérdésre válasz: szegedi hitközségi tag, illetőleg hozzátartozó hozta ide, esetleg a helyi szeretetotthon egykori lakóinak hagyatéka. Mely

13 A „parancsolatok fia”, vagyis vallásilag felnőtté avatás alkalma.

14 A halál évfordulója.

15 I. helyezést elért dolgozat (konzulens: dr. Verók Attila). Az utóbbi években az Országos Széchényi Könyvtár irányításával országos szinten folyik az ún. possessor bejegyzések felkutatása.

16 <http://pex.sk-szeged.hu/Tulajdonjegyek>, possessor-kutatás, proveniencia. (Megtekintés: 2023. február 17.)

17 <http://pex.sk-szeged.hu/> (Megtekintés 2023. február 16.)

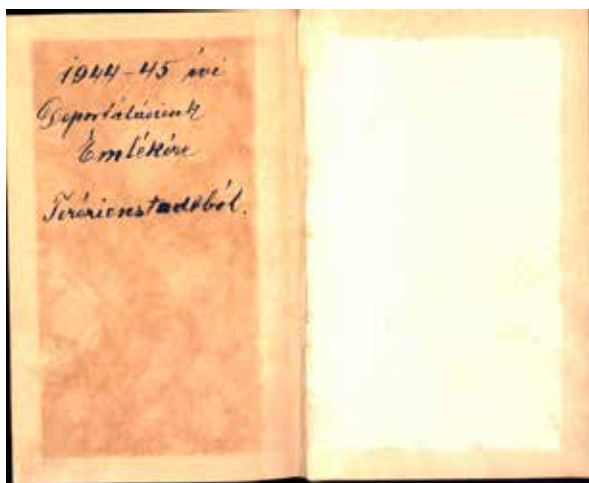
18 Amennyiben könyvtárnak nevezünk tetszőleges számú kötetet.

országokból, illetve településekről érkeztek, erről a bejegyzések informálnak: Battonya, Bécs, Békéscsaba, Berettyóújfalu, Bföldvár, Bogács, Budapest, Derecske, Dinye-Berki, Gyöngyös, Győr, Ipolynyék, Jánoshalma, Karánsebes, Kassa, Keszthely, Kiskörös, Kiskunhalas, Kistelek, Kolozsvár, Komárom, Kővágóörs, Mád, Makó, Mezőkövesd, Miskolc, Orosháza, Prága, Sárospatak, Szeged, Szentés, Szolnok, Tornalja, Vác, Velka-Berezna. A *mikor?* kérdésre pontos válasz nincs, ha a szegedi hitközséghez érkezésüket vesszük. A kötetek tulajdonoshoz kerülésének dátuma viszont nagyon gyakran szerepel. A legkorábbi tulajdonbejegyzés 1903, legkésőbbi 1987. Megjegyzem a fenti információk mellett családkutatási szempontból rendkívül jelentősek azok a darabok, melyekbe a szülőkre, nagyszülőkre, gyerekekre vonatkozó fontos dátumokat és családról szóló eseményeket jegyezték.

Példák

1. Deportálási emlék

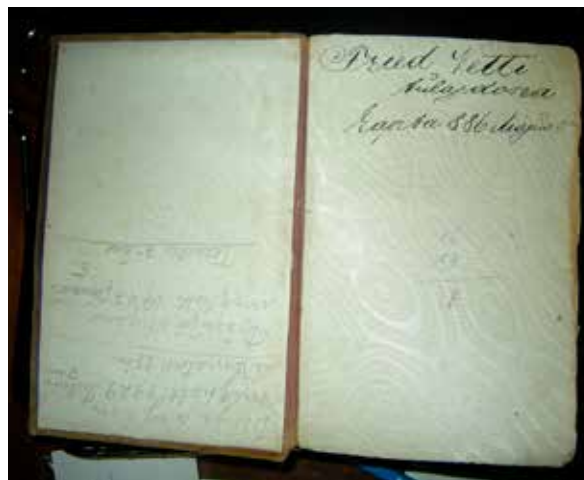
Az 1. sz. képen egy Jom kippuri imakönyv bejegyzése látható, melyben nincs sem tulajdonosi név, sem pontos dátum. Viszont az emlékszöveg önmagáért beszél. Deportáltak írták le életük egy tragikus eseményét: *1944-45 évi Deportálásunk Emlékére Terézienstadból.*

1. kép: Jom kippuri imakönyv bejegyzése

2. Fried Netti imakönyve

Nem tudott, milyen imát tartalmazott a kötet, mely mára csupán laptöredékekből áll. Az imakönyv három megmaradt lapja – öt írott oldal –, különböző helyekről került elő. Feldolgozás közben derült ki szoros kapcsolódásuk. A bejegyzések anyakönyvi adatokat és családtörténeti eseményeket közölnek. Az írás öt (hat?) személytől származik. A kezdő bejegyzés és az első tulajdonos neve a szövegben: **Fried Netti tulajdona kapta 886 Május 5én.** A lap-pár másik oldalának felirata egy későbbi bejegyzés, más betűtípussal és ceruzával: *Drága jó anyám meghalt 1929.július 9én eltemetük 11én. Drága Jó Anyám meghalt 1947. január 5. Temetés 7-én.*

2. kép: Fried Netti imakönyvének lap-párja

A második oldal szövegét ¹⁹ az utolsó két tételen kívül ugyanaz a személy, Fried Netti írta. *Fiam született 1887. Február 13. du.5. o. Meghalt 1944. dec.24.én. Fiam született 1888.Marc.3án fél12. Miklos Fijamat sidojul híják NN.²⁰ Fiam Imre született 1889. Április 11 éjel 12 (?) viradora híják sidoul NN.* Innen az utolsó két tétel írásmódja megegyezik a harmadik oldaléval, valószínűleg Fried Netti férjétől származnak. *Imruskám*

¹⁹ Pogány László vagy Fodor Erzsébet nagyszülei.

²⁰ A nevet hibás leírás miatt nem sikerült elolvasni.

meghalt 1891. November 3án keden délután ?
órákor. Fijam Gyula született 1894 január 7én.
sido neve NN.

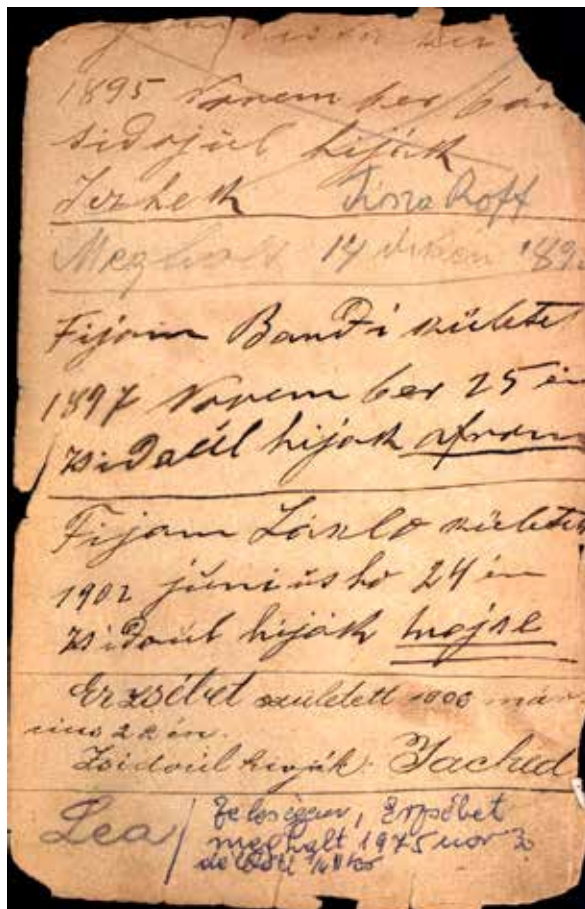

3. kép: Fried Netti imakönyvének második oldala

A harmadik lapon, mely szintén születésekről és halálról szól,²¹ a lap alján elkülönített részen a *Lea* név írása megegyezik Erzsébet~Jached adatainak írásmódjával. Az oldalon olvashatatlan szótöredékek után ez következik: 1895 November 6án *sidojul hiják Jezbeth Tisza Roff*. *Meghalt 14dikén. Fijam Bandi születet 1897 November 25én zsidóul hijak Afram*. *Fijam Lászlo született 1902 június ho 24én zsidóul hiják Mojse*. A fenti szöveg írásmódjával írva: **Erzsébet** született 1906 március 22én. *Zsidoul hivják Jached*. Más betűkkel (Fried Netti?): *Lea*.

21 Jezbeth (1895–1895), Bandi~Afram (1897–?)
László~Mojse (1902–?) Erzsébet~Jached (1906–1975).

Harmadik írásváltozat a lap alján (Erzsébet férjétől, Pogány Lászlótól): *Feleségem Erzsébet meghalt 1975. nov.30. délelőtt 1/411kor*.

4. kép: Fried Netti imakönyvének harmadik oldala

A negyedik oldalon teljes történet olvasható, amely Erzsébet~Jached férjétől ered.²² Felidézi felesége emlékét, halálát, egymás iránti szeretetüket és saját bánatát. Fontosnak tartotta rögzíteni, hogy felesége milyen szeretettel ápolta az édesanyját, Epstein Nettit. Feltehetően Erzsébet~Jached súlyos beteg volt, hiszem a klinikán ápolták, és az édesanyja után kívánczozott. Halála után (69 éves volt) a harmadik napon eltemették. *Drága jó feleségem meghalt 1975. november 31-án délelőtt. ¼ 11-kor mentem a klinikára s már csak halva találtam. Imádattal szerettem és ő is engem. Úgy érzem megbecsültük egymást. Nagy úr maradt a lelkemben az édes drága Jachedkám után. Eltemettük szorongó szívvel 1975. december 3-án déli 12 órákor. Elment oda ahová nagyon*

22 Pogány László.

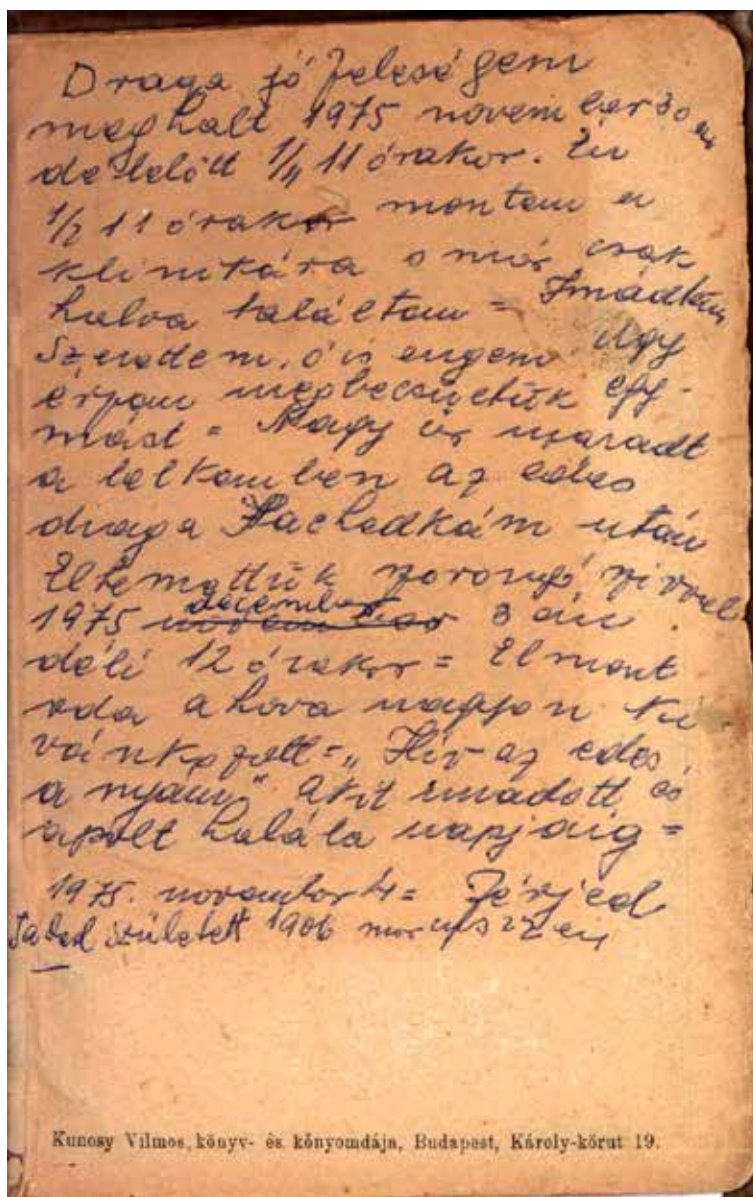
kívánczozott „Hív az édesanyám” Akit imádozt és ápolta halála napjáig. 1975. november 4. Férjed. Jached született 1906. március 22-én.

A bejegyzés pontos dátumai alkalmasak családfa összeállításra is. A halotti anyakönyv szerint Pogány Lászlóné Fodor Erzsébet, aki Szegeden, a Hajnóczy u. 5. szám alatt lakott. Férje, Pogány László a Markovics cégnél volt ügynök.²³ Szülei: Fodor Ferenc és Epstein Netti. További mélyreható kutatások során a családtörténet folytatható.

3. Mázkor imádságos könyv az év minden napjára. 3. kötet

Kol nidre, vagyis az engesztelőnap előtt való estére. Ford. Schön József. Budapest, Schlesinger József Könyvkereskedés, é.n. Hely, év és teljes név nincs. Nem ismert, mikor és hogyan került a kötet Szegedre.

Szövege egy szerető férjtől származó intelem: *Imádkozzál hogy életed boldog legyen szerető férjed Pista.*

5. kép: Fried Netti imakönyvének negyedik oldala

²³ Szegedi Zsidó Hitközség kultuszadó befizetései, 1939. 98., 1329.tétel.

4. Hoffmann Vera és Czeizler Gábor imakönyve

Az imakönyvnek csak a hátsó borítója maradt meg, tehát semmit nem lehet tudni a tartalmáról, könyvészeti adatairól. A bejegyzést 1937-ben írták. Két tulajdonosa lehetett. Neveik mellett több iskolai osztályt, továbbá vicces mondatot írtak be. *Hoffmann Vera III.oszt. tan. I.a. gimnáziumi tanuló 1937.III.4. Mister Hakapeszik. Czeizler Gábor IV.ot.*

5. Mazkor imádságos könyv az év minden napjára

Mazkor imádságos könyv az év minden napjára. Ford. Schön József. 3. kötet. Budapest, Schlesinger Josef kiadása, 1901. A tulajdonosi név nélküli imakönyv különlegessége az 1945-1988-ig szóló Jahrzeitnaptár, amelyet a tulajdonos az édesanyjára vonatkozóan számított ki. Az anya 1944-ben halt meg. A halál utáni egy évvel állítják a sírkövet, és évenként a halálozás évfordulóján kimennek imádkozni a sírhoz. A zsidó időszámítás miatt ez a dátum nem minden évben esik ugyanarra a napra.

anya.		1942. január 30.		1966		február 3.		csütörtök			
1945	január	27	szombat	1967	január	24.	kedd	1968	február	12	hétfő
1946	"	15	kedd	1969	"	1	szombat	1970	január	20	kedd
1947	február	3	hétfő	1971	február	8	hétfő	1972	január	29	szombat
1948	január	24	szombat	1973	január	16	kedd	1974	február	5	"
1949	február	13	"	1975	január	25	szombat	1976	"	15	csütörtök
1950	január	31	kedd	1977	február	1	kedd	1978	január	21	szombat
1951	"	20	szombat	1979	február	10	"	1980	január	31	csütörtök
1952	február	9	"	1981	"	18	vasárnap	1982	február	6	szombat
1953	január	29	csütörtök	1983	január	27	csütörtök	1984	"	17	kedd
1954	január	17	vasárnap	1985	február	4	hétfő	1986	január	23	csütörtök
1955	február	5	szombat	1987	február	12	"	1988	"	1	hétfő
1956	január	26	csütörtök								
1957	"	15	kedd								
1958	február	3	hétfő								
1959	január	22	csütörtök								
1960	február	11	"								
1961	január	30	hétfő								
1962	január	18	csütörtök								
1963	február	7	"								
1964	január	27	hétfő								
1965	január	16	szombat								

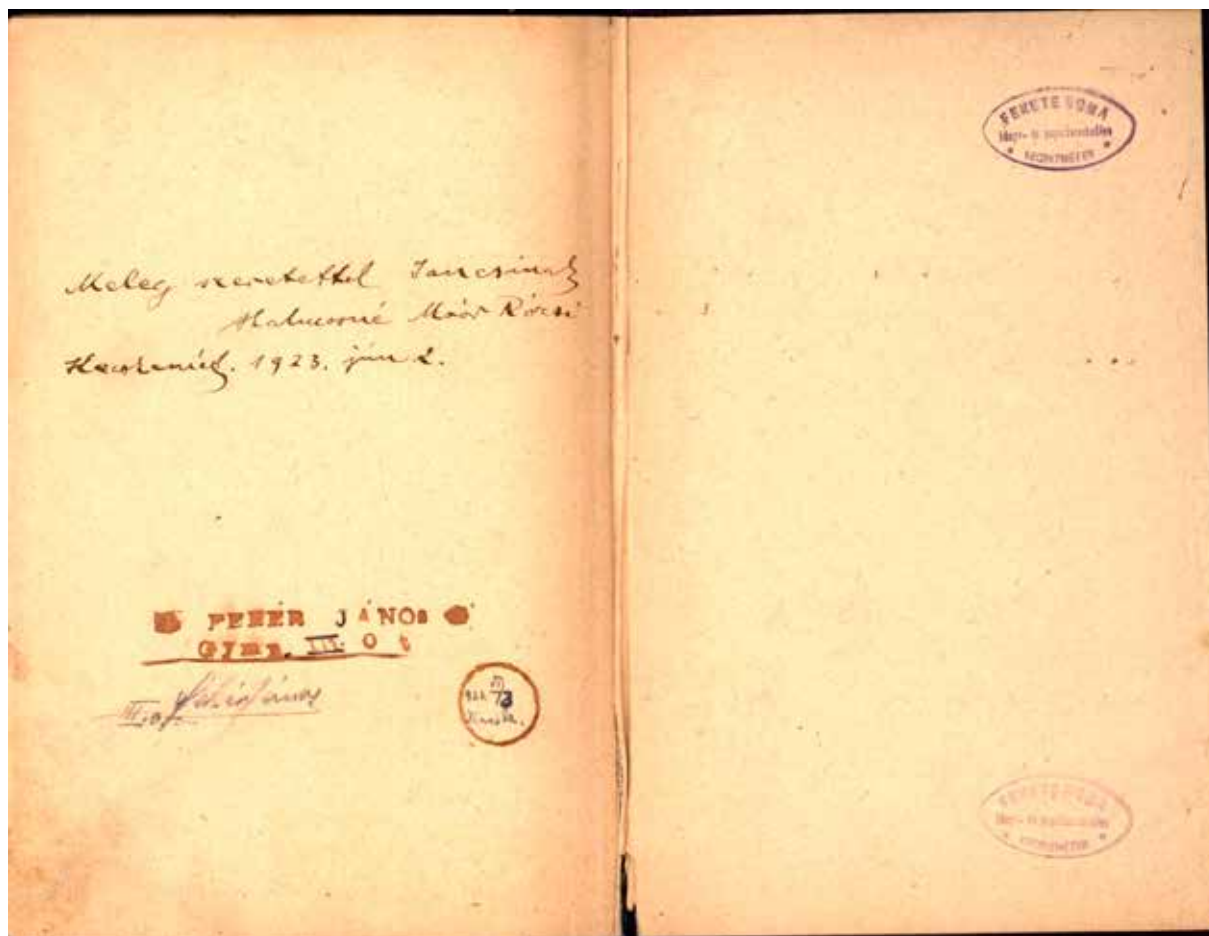
5. kép: Jahrzeitnaptár

6. Fehér János könyve

Gebete der Israeliten. I.M.Mannheimer Prediger in Wien Erster Band. Wien, Schlesinger Jos. Buchhandlung, 1913. A kötet címlapján szerepel Fehér János bélyegzője. Többféle bejegyzés található az előzéklap hátoldalán. Kézírással: *Meleg szeretettel Jancsinak Halmosné Moór Rózsi Kecskemét 1923.jun. 2.* Továbbá kézi bélyegzőnyomaton: *Fehér János III.o.t.* Mellette kézírassal is ott van a neve. Kör alakú kézi bélyegzőnyomtatban tollal írva: *923.VII.3 keresk.* A lap-pár másik oldalán az ovális bélyegzőkön: *Fehér Soma könyv és papírkereskedése Kecskemét.*

7. Mázkor imádságos könyv, Jom Kippur napjára

A Mázkor imádságos könyv, Jom Kippur napjára. Budapesten é.n. Schlesinger József cége adta ki, fordítója Schön József. Tulajdonosa Löbl Fülöp, bföldvári lakos. Kéziratossá bejegyzése anyakönyvi adatokat (születés, házasság) közöl, valamint életének fontos eseményét, egyben tragédiáját örökítette meg. Később az imádságos könyv fiáé, Löbl Jenőé lett, aki sokra becsülte örökségét, hiszen 1923-ban újrakötötte. *Én Löbl Fülöp születtem Bföldváron 1862 April hó 14én. Feleségem Löbl Regina szül. Freund született 1868 Marcius 20án Óbecsén. Egybekelésünk volt Óbecsén 1889 évi Augusztus hó 27én Fiunk Löbl Károly született Bföldváron 1891 November 3án Fiunk Löbl Jenő született Bföldváron 1893 Május hó 13án. Laktunk Bföldváron 1889 évi Auguszt. 27-től 1898 évi Szeptember 10ig azután Óbecsére hurcolkodtunk*

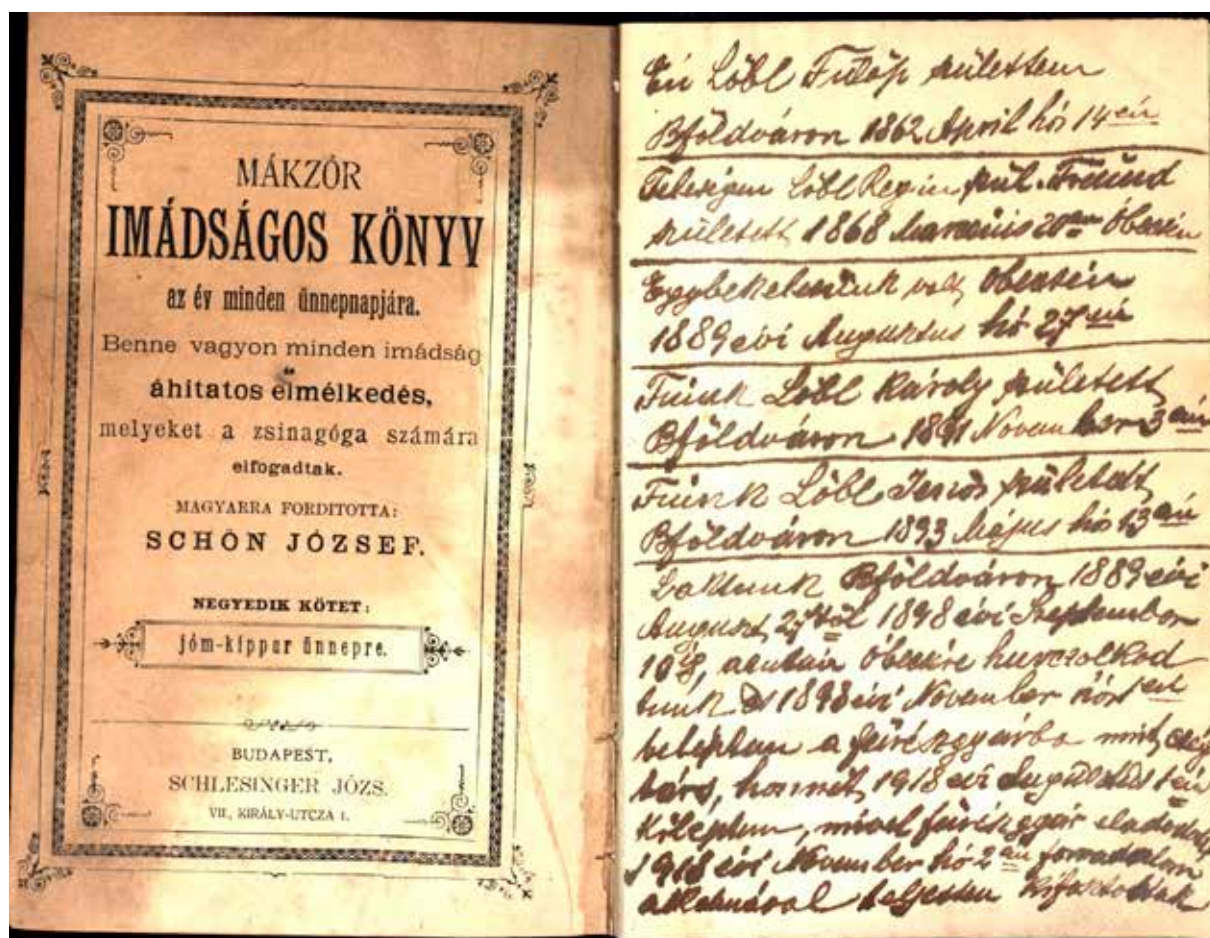
6. kép: Fehér János könyve

1898 évi November 20-án beléptem a fűrészgyárba mint cégtárs, honnét 1918 évi Augustus 1-én kiléptem, mivel fűrészgyár eladódott 1918 évi November hó 2-án forradalom alkalmával teljesen kifosztottak. A hátsó borító belső oldalán lévő felirat: Löbl Jenő tulajdona 1923 évi Május hó 20-án újra bekötetett.

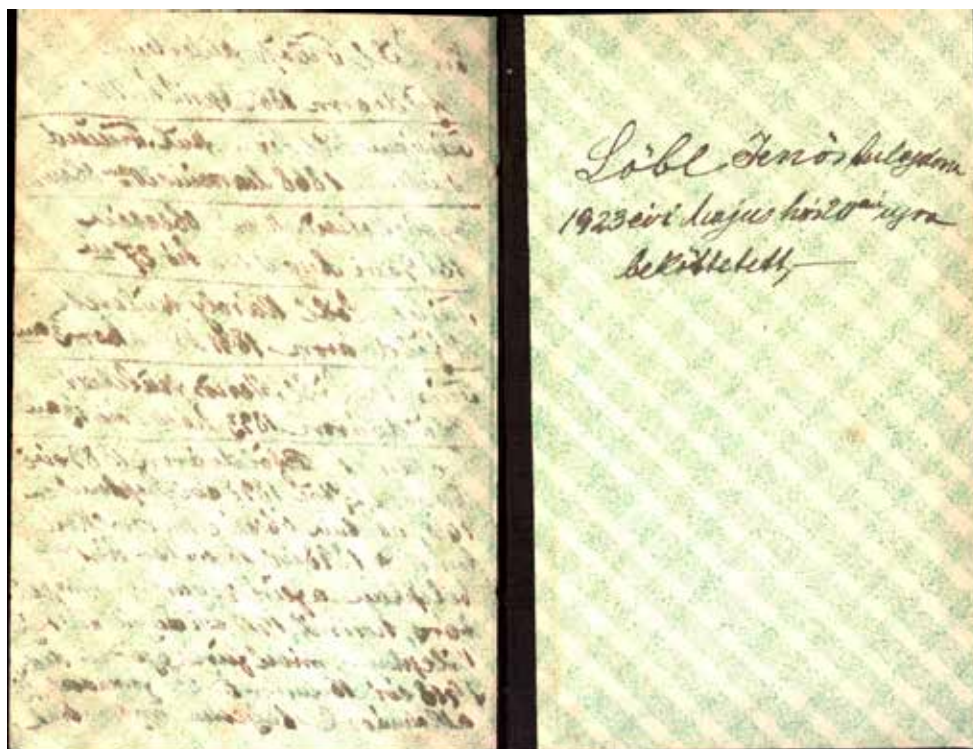
8. Hirschl Manó könyv

Az imakönyvnek csupán néhány lapja maradt meg, tehát nem lehet azonosítani semmilyen könyvészeti adatát. Az alábbi példában két tulajdonosa lehetett. A népes család tagjainak neveit, születési és halálozási adatait német nyelven írták, és a héber időszámítást is alkalmazták. A 10 gyermek mellett feltüntették

a nagyszülők halálozási időpontját, és a közvetlen rokonokat is. Több esetben a bejegyző bizonytalan a dátumban, ott kérdőjelet tett. A lap alján másfajta kézírással édesapjuk nevét és halálának dátumát tüntették fel. Az adatok egyforma rend szerint sorakoznak, ezért csak az első adatot írtam le teljességében: *Unser Tochter Emilie geboren Freitag 25. Mai 1862. 25 Ijár 5622.* A gyermekek: Ármin (1862), Leontine (1867). Berta (1868), Helen (1869), Estélia (1879), Isidor (1872), Ármin Moritz (1882). Nagybáty: Móritz Czipores (megh. 1862), Anyós: Diana Cziporesz (megh. 1866). Nagyanya: Betti Flesch (megh. 1870), Após: Isák (megh. 1869). Anya, anyós: Pauline (megh. 1878). Fiunk Ármin (megh. 1882), fiunk Ármin Moritz (megh. 1883, 45 naposan). Örökké szeretett apánk Adolf Schnabel (megh. 1892. 57 évesen). *Béke poraikra.*

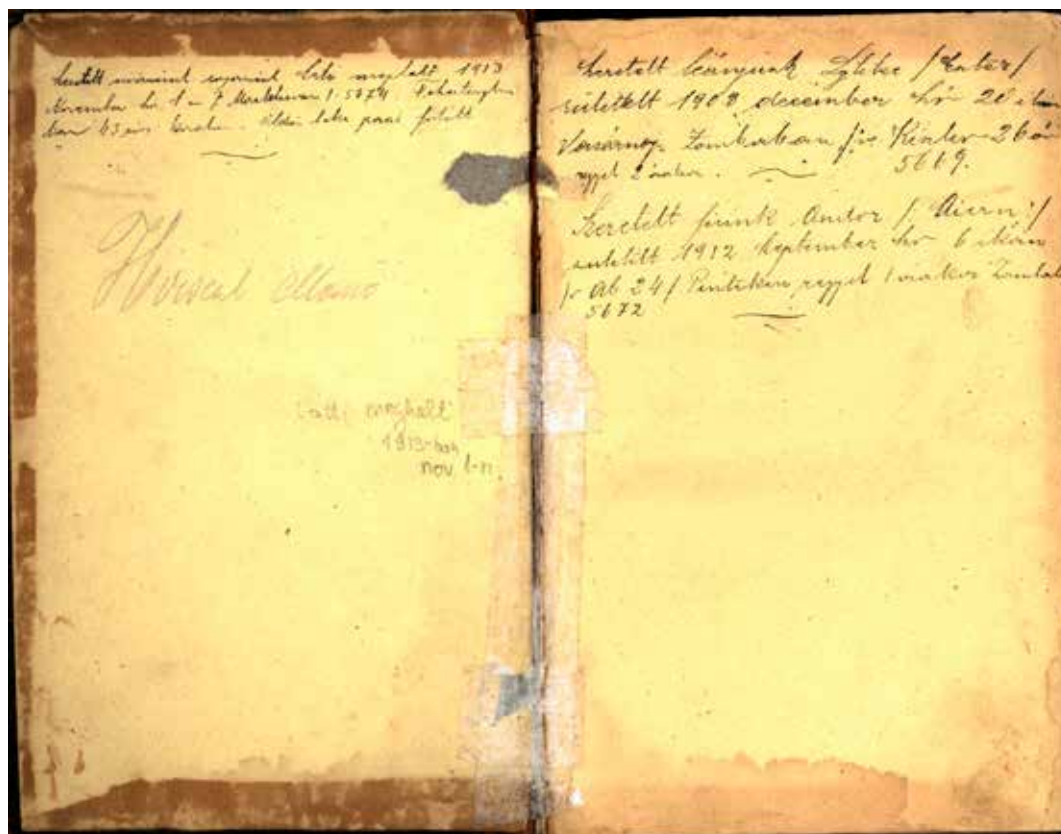
7.a. kép: Löbl Fülöp imakönyve

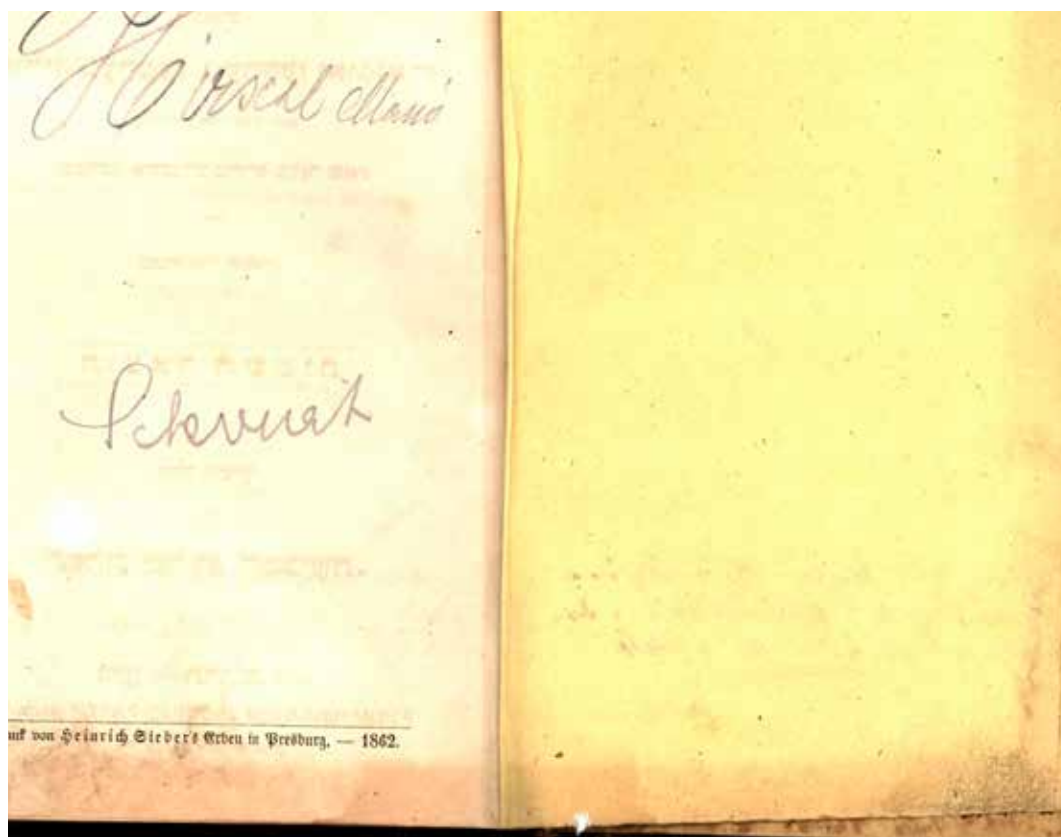
7.b. kép: Löbl Jenő bejegyzése

8.a. kép: Családi adatok kétféle kézírással, első oldal

8.b. kép: A második oldal

8.c. kép: A harmadik oldal

9. Székely Alfréd imakönyve

A következő lap-páron ugyanazzal a kézírással már magyarul, héber hónapokkal és évekkel is jegyezve: *Szeretett nővérünk Eszti meghalt 1918. November hó 1én (Marhesván) 5674 Fehértemplomban 43 éves korában Áldás lakik(?) porai felett.* Továbbá ceruzával a tulajdoni név: Hirschl Manó. Ugyancsak ceruzás beírás: *Lotti meghalt 1913-ban nov.1-n.* A lap-pár másik oldalán olvasható: *Szeretett leányunk Lilike (Eszter) született 1908 december hó 20án vasárnap Zomborban Kislév 26-án regge 2 órakor Zomborban. 5669. Szeretett fiunk Andor (Aiern) született 1912 szeptember hó 6ikán Ab hó 24. Pénteken reggel 1 órakor Zombor 5672.*

A harmadik két oldal felirata kézirás és bélyegzőnyomat: *Hirschl Manó* és egy olvashatatlan szó. A bélyegző: *Schnabel Mór.*

Az alábbi gót betűs, német nyelvű, Peszachra szóló imakönyv. Stern M. E. állította össze, Bécsben Schnöpflacher és Fia adta ki 1862-ben. Azért különleges, mert Székely Alfréd, a zsidó iskola igazgatója volt a tulajdonosa.

10. Preisach Regina imakönyve

Esokatlapozott imakönyv az 1922-ben elhalálozott édesanyáé, Preisach Regináé volt. A bejegyzést héberül és magyarul Imre fia írta. Maga a szöveg általánosnak mondható, amiért a tanulmányba került, a héber és a magyar írásmódja. Dátum és hely nincs, a következő tulajdonos *Jan.. Imre*, teljes neve nem olvasható.

A Szegedi Zsidó Hitközség imakönyvgyűjteményéből e néhány érdekes possessor bejegyzés csupán kis részlet az állomány színes kínálatából.

9. kép: Székely Alfréd imakönyve

על-אלהאני בוכיה עני עני יורדה
 כמים על פטירת אמי כזרת
 רחלבת יעקוב שנפטרת
 בשם טוב ביום כג' לחדש אדר
 ונקבר כה אדר: בשם יי אלהי
 ישראלת נ צבה שנת תרפ"ב
Selejthetlly drága anyám:
Preisach Regina sende-
ült, egy jobb létre: 1922
március 25-én, is tetetett
örök nyugalomra 27-én
A béke, angyalai lenge,
szeregek porai fölött!

Preisach
 Regina

10. kép: Preisach Regina könyve

Források

- Szegedi Zsidó Hitközség Archívuma:1939. évi kultuszadó befizetések
Szegedi Zsidó Hitközség halotti anyakönyve 1947-től
Szegedi Zsidó Hitközség imakönyvei
[http://pex.sk-szeged.hu/Tulajdonjegyek,possessorkutatás,proveniencia – Somogy](http://pex.sk-szeged.hu/Tulajdonjegyek,possessorkutatás,proveniencia-Somogy)
- Könyvtár, Szeged. (Megtekintés: 2023. február 17.)
[http://pex.sk-szeged.hu/Tulajdonjegyek,possessorkutatás,proveniencia – Somogy](http://pex.sk-szeged.hu/Tulajdonjegyek,possessorkutatás,proveniencia-Somogy)
Könyvtár, Szeged. (Megtekintés: 2023. február 17.)

Irodalom

- BOGNÁR 2013 Bognár Tímea: *Vándorló könyvek tulajdonbejegyzések és ex librisek a Pálffy-család csépi gyűjteményében*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola Líceum Kiadó, 2013.
- ZAYNAB 2018 Dalloul Zaynab: *Érdekességek az OSZK néhány ősnymtatványának tulajdonosi bejegyzéseiből*. Budapest, 2018. OSZK 215 BScA-sorozat, 11. kötet
- LÖW – KULINYI 1885 Löw Immánuel – Kulinyi Zsigmond: *A szegedi zsidók 1785-1885*. Szeged, 1885.
- MONOK 1996 Monok István: *A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660*. Szeged, Scriptum, 1996.

Prayer books of the Jewish Community of Szeged with markings of ownership

Handwritten entries in Jewish prayer books

Vera Ábrahám

The Jewish Community of Szeged, founded in 1785, grew in numbers and value creation and became an important economic and cultural center of rural Hungary by the beginning of the 20th century. Chevra's Kadisha, its charitable foundations, schools, associations, and institutions worked effectively, its rabbis were not only leaders of religious life, but also made a lasting impact on the field of science.

The Archive of the Jewish Community of Szeged preserves official and private documents from the nearly 250-year history of the community. Two collections of prayer books are also part of the collection. One consists of around 100 valuable volumes published in the early 1800s. The other one is the approx. 200 prayer books, the value of which is given by their handwritten entries. The study is about the latter.

Until 2015, the prayer books were displayed in the synagogue for public use depending on the holiday, but they have not been used for two years due to stock protection reasons. Regarding their language: Hebrew, Hungarian, German and bilingual, and they use Latin, Hebrew and Gothic lettering. They are of different sizes according to their physical appearance, their binding is typically paper, canvas, or leather, but there are also bone-covered, mother-of-pearl inlaid stapled prayer books. As for their condition, the covers and pages of many of them show signs of wear and tear due to intensive use. Their collection and preservation is justified by the handwritten entries in them. The handwritten text was written in different places of the book, or sometimes noted between the texts. Occasionally, these were

placed on a printed sheet titled „Family data”. The oldest volume of the collection was acquired in 1886, and the latest in 1985. The uniqueness of the prayer books in the special collection is given by their unique handwritten entries.

Why were texts put in the books? The owners of the volumes wrote their names primarily to protect their property, and also to record the events of their lives or family information and pass them on to their descendants. Occasionally, the possessor entry is expanded with the commentary of the owner or the person giving the book. The topics of the posts are: deportation, changes in the family (e.g. moving), school memory, remembering a partner or parent, the occasion of a bar mitzvah. Also: owner's name, residence, date, occupation. You can also read: children's doodles, Jahrzeit calendar, diary, giver's name, gift occasion, humorous sentence. Another version of the ownership sign is the stamp print and the ex libris.

It can be taken as a general statement that books *„...reveal about their owner's interests, reading habits, friendships and public relations, possibly about an outstanding event or interesting moment in their life. At the same time, they serve to learn about the fate of the book, thus creating a piece of cultural history.”* For the most part, these findings also apply to the prayer book collection in Szeged, although we are not interested in the fate of the former libraries, but rather in the fate of the book owners. The special collection of the Jewish Community of Szeged is not suitable for the reconstruction of the former libraries of the former owners.

The circumstances of how the volumes came to the Archive of the Jewish Community of Szeged can only be determined to a minimal extent.

The answer to the question how: it was brought here by a member of the religious community in Szeged, or by a relative, or possibly by the legacy of former residents of the local charity home. From which countries or they came from settlements, their entries inform about this: Battonya, Vienna, Békéscsaba, Berettyóújfalu, Bföldvár, Bogács, Budapest, Derecske, Dinye-Berki, Gyöngyös, Győr, Ipolynyék, Jánoshalma, Karánsebes, Kassa, Keszthely, Kiskörös, Kiskunhalas, Kistelek, Kolozsvár,

Komárom, Kővágóörs, Mád, Makó, Mezőkövesd, Miskolc, Orosháza, Prague, Sáropatak, Szeged, Szentes, Szolnok, Tornalja, Vác, Velka-Berezna.

There is no precise answer to the question of when, if we consider their arrival at the Szeged religious community. However, the date of ownership of the volumes is very often mentioned. The earliest property registration is 1903, the latest is 1987.

From the point of view of family research, the pieces in which important dates for parents, grandparents, children and events about the family were recorded are extremely significant.